

ПОЕЗИЈА КАО МУТАНТ ИСТОРИЈЕ – МОТИВСКА
СПИРАЛА РАЈКА ПЕТРОВА НОГА

Рајко Петров Ного, *Доме бивши доме*, избор и предговор Селимир Радуловић, Фондација Група север, Нови Сад 2019

Пред читаоцем није само компилација поетског опуса једног песника већ својеврсна песничка читанка или поетска хроника обogaћена новим асоцијативним и семантичким потенцијалом. Библиотека „Бројаница” Групе север доноси нам свеобухватан избор из поезије Рајка Петрова Нога (Калинович, 1945), који обједињује песме од најранијих радова до књиге *Сонет и смрт* (2019). Из двоцифреног низа песничких збирки и исто толиког скупа избора из Ногове поезије исијава разграната поетичка крошња, његошевски епска, ракићевски лирска, а надасве аутохтона у свом сведочењу једне турбулентне и за људски дух немилосрдне епохе.

Књига *Доме бивши доме* представља систематичан преглед Ноговог песништва, подељен у шеснаест циклуса који хронолошки прате обиман песнички рад: „Рајковање”, „Уморан ембрио спава”, „У зверињаку”, „На тесном месту”, „На почетку свега”, „Та чарна безакоња”, „Пред Страшним судом на грачаничком зиду”, „У буково оно доба”, „На цвјетну недјељу”, „На капијама раја”, „Хајдучија”, „Недремано око”, „Не тикај у ме”, „Црно на бело”, „Преко пепела” и „Сонет и смрт”. Композиција наслова има троструки карактер. Поједини наслови подударају се са насловима поетских књига, неки одговарају насловима пређашњих избора из Ногове поезије, а неколико их је, као и сам наслов овог избора, плод прецизне интервенције приређивача.

Избор из поезије Рајка Петрова Нога *Доме бивши доме* најпре функционише као књига-мотиватор поновног и новог читања. Померање рецепцијског оквира проистиче из погледа на целину и/ли фрагмент поетике. У том смислу, двојака је важност ове књиге. Уколико се сагледава целина поетике, могуће ју је линеарно ишчитати и стећи подробен увид у Ногово песничко перо, а с друге стране, нелинеарним погледом на поетичке фрагменте, појединачне тематско-мотивске кругове, исто тако је могуће отворати нова читања. У овом раду издвојен је један круг мотива

који је новим избором из Ногове поезије постао знатно видљивији са више становишта. Тај круг је, заправо, тродимензионалан и могао би се назвати мотивском спиралом која у себе апсорбује: рођење, смрт, апокалипсу, молитву и наду.

Песничка визија великог српског песника супротставља се историјској визији човечанства, а отуда и стих из песме „Пред Страшним судом на грачаничком зиду” („Тај мутант историје што за фрескама шета”) у наслову овог текста. Историјско време које тече, и мери се вековима, у Ноговом делу смештено је у оквире митског безвремења, тј. перманентног трајања живота и света. Потирање времена као мерљиве категорије прожима велики мотив (можда и тему) поезије Рајка Петрова Нога – мотив смрти.

Певање о смрти издигнуто је у сферу својеврсног полифоновог мотивског уланчавања у целокупном песниковом опусу. У овом избору смрт је пролог и епилог, књишка врата и завратак. Мотив смрти отвара и аутореференцијалност, па је у прологу Стих онај који има задатак да корача и у смрти, а у епилогу Смрт постаје стих и пева у сонету. Наизглед парадоксално, али смрт у овој поезији има дубоко промишљен живот. Смрт као таква је неминовност, њој се смирено, хришћански иде у сусрет и духовно се преображује: „Уљуљкана душо дубоко заори / Бразду неспокоја бактерије смрти / Нико нас достојно не уме да спори / Морамо са собом сами заратити” („Бразда неспокоја, тј. Бразда смрти”). На мотив смрти спирално се даље уланчава мотив краја времена – апокалипсе.

Наслов књиге *Доме бивши доме* наслов је истоимене песме, у којој дом функционише као метафора за живот у последњем времену: „Нек мирише дуња / У сандуку твом [...] Јесам ли још жив / Или ме већ ломе [...] Доме Бивши доме”. Апокалиптични тонови у поезији Рајка Петрова Нога крећу се двосмерно, од појединачног ка колективном и од колективног ка појединачном. Тако се страдање јединке огледа у страдању колектива (дома на простору Српства) и обратно. Већ у раним Ноговим песмама, које су овде сврстане у циклус о прарођењу „Уморан ембрио спава”, јавља се „Песма о смрти”, а последња песма из овог избора је, не рачунајући епилошку, „Сонет и смрт”.

Од збирке *Зверињак* (1972) простор природе, дивљине поистовећен је са зоном мира и спокоја. Уз развијену симболику биља, где нарочито место заузима бор, Ного указује на „хлорофил стиха”, тј. тежњу ка синтези са светом шуме. *Зверињак*, на први поглед нелогично, врви од тајних знакова и могућих усидрења човековог духа. Свет природе представљен је као уравнотежење, а свет града као „тесно и магловито место”. Шума, као простор у којем обитавају звери, мирна је лука за човека који у „простору људи” у цивилизацији не налази мир. Међутим, овде није реч о намерном, русоовском повлачењу у природу; није у питању ни класицистички дојам природе као оазе спокоја, већ о извесној траги-природи

– трагичној жртви и страдалништву српског народа коју песник опевава поетским молитвама.

Чести су књижевнокритички ставови да Ного пише поетске молитве тек од своје „зреле” стваралачке фазе. Ипак, приметно је да ће већ песнички субјект *Безакоња* (1977), „шумски калуђер”, ослушкивати рилкеовску „молитву пчела”, да би се касније кроз збирке *Лазарева субота* (1989) и *На каиџама раја* (1994) усредсредило на баладични молитвени тон – исихастички одмерен и лалићевски бридак. У овом песничком избору поетске молитве Рајка Петрова Нога најпре су уочљиве у циклусу „У буково оно доба”, где се: у дистисима моли за душу косовских јунака („Задушница”); певањем о ножу моли за усрђену мајку („Балада о ножу”) или се моли за трајање („Листови вјечног календара”). Песмом „Крпељи и младежи” проговара се о умрлима који са собом у смрт односе и језик: „По јамама јауци / Преклан језик падежи”. У истом циклусу је поетска молитва за мртве тј. настрадале којима се гроб не зна, о којој је са дивљењем писао Иван В. Лалић – „Нек пада снијег Господе”. Посебна поетска слика у овој песми-молитви, вредна посебног читања, јесте загрљај ветра који наноси снег на гробове у шуми. Мотив ветра симболички је увезан са рукама које грле и моле се за спас незнатих жртава. У таквом амбијенту једино исходиште спаса је снег – залог белине и трајања, залог опирања забраву и несећању.

У позној фази Ного ће даље развијати своју молитвену поетичку нит, па тако књиге *Негремано око* (2002), *Не ѿикај у ме* (2008) и *Сонет и смрт* (2017) доносе богато осветљавање дијалога са Богом у песничком молитвеном шапату. Прва књига садржи елементе молбе и мољења, друга указује на комуникацију са Господом посредством епитафа, а трећа форму сонета приближава хришћанској перцепцији смрти и загробног живота. По један пример из наведених књига довољан је показатељ овог сегмента Ногове поетике. Песма „Молитва” из *Негреманој ока*, испевана у шест седмерачких катрена, отвара слику собе као гроба тј. смрти као благослова: „Бриз сунца охолога / Пререзаће ми собу / За раба сусталога / У окреченом гробу” (226). Песмом „Свети Василије” из збирке *Не ѿикај у ме* песник се ослања на епитаф са стећка „А не умре все” и отвара визуру вечног живота: „За небо завезан уснух у Господу / А још видим да се цвет на вреску држи / И поље и море зелено и пусто / Да још једном видим због тога сам усто” (279). „Оче и Оче наш” је песма из књиге *Сонет и смрт* која сећање на оца (лично), уз помоћ сонетне форме, уоквирује са молитвом (колективно): „На овој танкој међи Оче Наш живео сам / Спремајући се за дан кад ћу најзад да живим [...] Камо ли како зашто у градовима сивим / Содоми и Гомори све ово опет поче” (395).

Симболика наде и спасења у поезији Рајка Петрова Нога видљива је у представама фресака и икона, чешће посредно и асоцијативно, а ређе непосредним указом на лик Божјег присуства. Већ споменута песма „Пред

Страшним судом на грачаничком зиду” у овом избору заузима место засебног истоименог циклуса. Поетска слика фреске функционише као огледало данашњице у трајању, континуитету заједнице, где је појединац загладан у прошлост која отвара данашње „пошљедње време”: „У благу загрљени божурови и деца / са овог страшного суда на грачаничком зиду / Мирне и малоумне модре се очи жртви / И светац за слијепца уз неме гусле јеца / о времену пошљедњем у срамоти и стиду” (115). У песми „У буково оно доба” икона отвара слику наде у измирење „два бога” и две епске традиције, исламску и хришћанску, које се јуначки и чојствено преплићу на Балкану.

Поетски дискурс у књизи *Доме бивци* дома употпуњен је визуелним приказима стећака и надгробних плоча који су додатак спеву *Не њикај у ме* и пред читаоцем отварају синкретички потенцијал Ноговог песништва. Цртежи и натписи са камена стваралачки су преточени у песме, тако што се задати предлогак мотивски уланчава у сам предметни свет песама и постаје неодвојив сегмент тематско-мотивске структуре.

Као што је приређивач у свом предговору „Лирски пев српског језика” наговестио, три су најважније окоснице овог песништва: традиција, духовност и песничко благо. Управо је пев тј. језик Ногове поезије један од највиших домета ове лирике. У питању је језик поезије која говори „да” свету у његовој суровој свеукупности; језик конструисања и реконструисања света, а не његовог разбијања без перспективе. Језички израз српскога језика овде је доведен у контекст сублимације духовног искуства које једна заједница гради од својих прапочетака; од корена традиционалне културе. У тим дубинама су бор и вук, два најчешћа обличја песничког субјекта и две најфреквентније визууре певања – обе визууре из перспективе искони. Стаситост бора и крвожедност вука отварају процеп Ногове поетике у којем се песник стваралачки спушта у дубине песничке традиције, оплемењује језичку и културну баштину и кроји плетеније властитих словеса.

Избор из поетског стваралаштва Рајка Петрова Нога *Доме бивци* дома својим богатим и прегледним садржајем значајан је допринос отварању поетике великог српског песника у једном новом формалном и садржинском окружењу. Књиге попут ове стварају путеве интензивирања читања, истраживачког или есејистичког, као и путеве узглобљавања песме у њене нове циклусне оквире који умеју, као у овом случају, да обогате и усложне њен семантички потенцијал и укупан одсјај поетског метаморфозичног, палимпсестног дела.

Мр Милан Б. ГРОМОВИЋ
Филозофски факултет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност и језик
Докторске студије
milan.grom@gmail.com